

OPGEBRUIKEN VAN ONS CULTUREEL ERFGOED VOOR AANSCHOUWELIJK ONDERWIJS

In februari 2010 verscheen een bericht in Het Parool dat de Amsterdamse zoölogische collectie (Artis) en de collectie van Naturalis de komende jaren worden verenigd. Wetenschappers zijn verheugd om de enorme studiemogelijkheden die zullen gaan ontstaan dankzij deze collectie van maar liefst 37 miljoen exemplaren. Uitgaande dat hij één minuut nodig heeft om het stof van één exemplaar af te blazen, is een conservator met een achturige werkdag, zeven dagen per week, tweehonderdentien jaar bezig. Ik vroeg mij af, wetenschappelijk belang of niet, of we er niet beter aan doen om in de komende twee eeuwen 36 miljoen van die exemplaren op te gaan gebruiken in plaats van ze in de depots te laten verstoffen.

Wie op een zaterdag of zondag naar een natuurhistorisch museum gaat, naar een volkenkundemuseum of ander museum, stuit regelmatig op de kloof tussen wat de tentoonstellingsmakers beoogden en hoe het in werkelijkheid uitpakt. Er is een uitnemende collectie als uitgangspunt, er is veel werk van gemaakt om een zeer klein deel van de omvangrijke collectie in een vaste expositie met multimediale middelen leuk en leerzaam over het voetlicht te brengen, er wordt veel uitgelegd, er zijn mooie beelden en ook in toenemende mate events en instrumenten om zelf mee te experimenteren. Maar wat is het dat we op die weekenden of vakanties prototypisch te zien krijgen? Ouders die achter hun snel bewegende kinderen aanrennen, kinderen al dan niet in het verband van een partijtje die van apparaat naar apparaat rennen, zich niet de tijd gunnen om te beseffen waar het om gaat, ergens aan rukken en trekken en hup op naar het volgende, verstoppertje spelen met elkaar, hier en daar een audioapparaat stuk maken enzovoorts. De ouders hebben in de veelheid evenmin de tijd om tot zich door te laten dringen wat er gebeurt en wat er gevraagd wordt. De familie heeft zich voorgenomen echt uit te zijn en om er iets van te maken maar het uitje loopt helaas uit op gedrein, geschop om nog een cadeautje en op vermoeidheid. Soms is het simpel, kunnen we constateren dat de expositie niet voor de kinderen bestemd was, te moeilijk, verkeerde doelgroep, soms constateren we dat er gewoon teveel is. En als de ouders en de kinderen toch alles gezien en aangeraakt willen hebben, moeten ze drie uur hard werken – maar ja, zo zitten we nu eenmaal in elkaar, je komt er maar één keer, moet veel betalen (zo'n dagje kost wat) en dan wil je het gezien hebben ook. Het langs de enorme expositie lopen, wordt snel een lastige verplichting. In de musea met klassieke schilderijen zien we soms hetzelfde, nieuwsgierigheid van de kinderen naar de plaatjes in combinatie met onwetendheid van de ouders. Ze kunnen alleen vertellen wat de kinderen ook zelf zien en waar ze juist een vraag bij hadden of een commentaar blijft onopgemerkt. Een tragisch lot, enorme investeringen in mooie en educatieve exposities maar de leeropbrengst is veelal mager. Resultaat: taart eten in de kantine als ze zoet zijn en een speelgoedappje mee naar huis of een kleurplaat als kennelijke hoogtepunten, alles bij elkaar een ambivalente dag gehad, tijdens de reis terug de leukere dingen nog een keer voor de geest gehaald, over dertig jaar komen de kinderen weer met hun kinderen. En een vaag gevoel dat we ons *eigenlijk* meer hadden willen verdiepen....een vaag gevoel dat we *eigenlijk* net niets geleerd hebben.

Ik heb groot respect voor het onophoudelijk pogen van musea als Boerhaave en Volkenkunde om publiek te trekken en publiek te boeien. Ik heb ook ontzag voor Naturalis, waar je, als je alles goed gaat bekijken en doen, wel een hele vakantie nodig hebt. Ik noem deze Leidse musea omdat er een afspraak ligt dat alle Leidse scholieren ten minste één keer alle musea bezoeken gedurende hun schooltijd. Eén keer, terwijl je wellicht een geheel natuurkundecurriculum van jaar 3 en 4 bij Boerhaave kunt doen of alle biologie vanaf de basisschool tot en met jaar zes van het voortgezet onderwijs bij Naturalis. Alle spullen zijn er in veelvoud voor aanwezig. Dat is de kracht en tegelijk de zwakte, want scholen komen het niet doen bij Boerhaave en Naturalis. Ze komen hoogstens voor één dagdeel, in de regel met focus op één algemene les. Dat museumbezoek is dan een lesuur dat

is ingeleverd op het programma, nee, een school komt zeker niet voor een lessencyclus. Die ene algemene les in schoolverband is anders dan een bezoek in de vrijetijd met de familie. De musea stellen vooraf stringente eisen t.a.v. de voorbereiding en begeleiden in de combinatie van leraar en conservator.

Het is natuurlijk een karikaturaal beeld dat ik schets. Het punt dat ik wil maken is dat m.i. de tijd rijp is om na te denken over de opheffing van de zuiver museale contexten en om in de plaats daarvan een meer intensieve verbinding en integratie tussen onderwijs en musea te realiseren dan momenteel gerealiseerd wordt. Het gaat er niet om dat scholen vrijblijvend één keer per schooljaar naar de musea gaan, het gaat erom dat de musea intensief naar de scholen gaan. Hoe bedoel ik dat?

Erfgoed is realiteit. Dat betekent dat een papier uit 1875 waarop een vroegere wetenschapper tientallen soorten vliegjes, vlinders of torren heeft geprikt inclusief hun namen *betrouwbare* kennis is. En dat je, als je tien van die papieren bij elkaar neemt, dat je dan een behoorlijk overzicht van het kleine vliegje hebt. Deze bladen worden vervolgens ergens in een hoekje in het museum getoond. En ik loop er op zaterdagmiddag 16.00 uur vermoeid langs en zie ze niet of denk, goh, dat is dus waar ze zich mee bezig hielden. De musea beschikken over de knowhow om mij te laten zien wat er op die tien vellen geplakt is, inclusief de fouten van de wetenschapper uit 1875. Als een klas drie van het voortgezet onderwijs alleen met die tien bladen en met de conservator aan de slag zou gaan, is men al gauw een ochtend bezig om de rijkdom ervan te leren zien. Dan hebben we na die ochtend van die enorme collectie van 37 miljoen exemplaren of meer van het museum, slechts tien objecten gehad, maar onze kennis over de vlieg, over categoriseren, over andere vragen als voeding, ziekteoverbrenging, over de wetenschappelijke opvatting van 1875 is verveelvoudigd. Bovendien waren het prachtige zorgvuldig samengestelde bladen, we weten nu ook hoe de wetenschapper het toen gedaan heeft inclusief hoe er geprepareerd is. Het was geen museumbezoek, het was een serieuze biologiele en wetenschapsles die we aanschouwelijk met elkaar hebben gevolgd. Gelukkig wist de conservator zoveel dat hij telkens ook andere dingen erbij haalde en liet zien maar hij bleef gefocust op de kern. En nog veel mooier is dat in de loop van de middag alle kinderen vragen begonnen te stellen. Volgende week doen we de mier? Mag het ook de bij zijn, vragen ze. Er is er tenminste één die zichzelf voorneemt ook zulke papieren te gaan maken en die voor een boek over insecten haar vader en moeder geld uit de zak troggelt.

Ik stel het romantisch voor, maar ik wil iets van het verschil duidelijk maken tussen *de les in het museum* en het *familie-weekendbezoek aan het museum*. Ik wil dat de enorme erfgoedcollectie gebruikt gaat worden en dat de scholen musea worden in plaats van omgekeerd. Het museum als weekendbesteding en dagje uit moet worden vervangen door het museum als educatie, als school. De school als klas moet worden vervangen door de school als erfgoedcontext. De collecties moeten worden versnipperd, mobiel worden gemaakt en op afroep naar de scholen kunnen worden gebracht om te worden gebruikt in aanschouwelijk onderwijs: het is namelijk kennis.

Ik kan het mij voorstellen dat u zegt, je gaat toch niet die in de negentiende eeuw opgeplakte bladen met vliegjes mee naar de scholen nemen? Dan gaan ze toch stuk? Ik weet het niet, waarom niet, waarom bewaren we het als er nooit een hond naar kijkt en niemand nog van het werk van die wetenschapper die zo hard zijn best gedaan heeft, gebruik wil maken? We bewaren het wellicht voor een wetenschapper die over tweehonderd jaar op dat ene blad in die halfvergane collectie stuit. We gaan toch niet serieus 37 miljoen objecten onderzoeken? Van der Laan had het al over *bewaren om teweeg te brengen*. En dat is wat we moeten doen, *ons erfgoed gaan opgebruiken* in plaats van het goed geklimatiseerd te conserveren in de depots. Goed documenteren en registreren, is al gebeurd en dan de 1000 speren en bogen van het museum Volkenkunde weer gaan gebruiken voor

aanschouwelijk onderwijs. Zeker is dat die totaalbezoeken aan rijke musea zonder uitgebreide educatie, zonder beperking en zonder duurzame herhaalbezoeken waar voortgeborduurd wordt op wat al is geleerd en ervaren, relatief weinig toevoegen aan de kennis. En het gedreun maakt alleen maar duidelijk dat er te weinig geleerd en genoten wordt. We hebben onze kelders vol met erfgoed waarop onze kennis is gebaseerd, we kunnen zo tientallen rekenmethoden bij Boerhaave tevoorschijn toveren, we kunnen onze daden in Indonesië zo bij Volkenkunde leren begrijpen inclusief de kwaliteit en het hoge niveau van de oorspronkelijke cultuur die wij als Nederland reduceerden tot een plantage.

Mijn stelling is dat de scheiding tussen de musea en de scholen een te grote scheiding is terwijl ze beiden uiteindelijk dezelfde doelen hebben. Integreer onderwijs en musea, maak betere verbindingen tussen de musea en de scholen. Docenten, wordt meer museummedewerker, museummedewerker, wordt meer docent. Scholen, vraag dat de musea naar u toekomen omdat u ons erfgoed nodig hebt voor aanschouwelijk onderwijs. En ouders, blijf dagjes uitgaan met de kinderen. Ga 's ochtends naar een thematische expositie, verdiep u met uw kinderen grondig alleen in de helft van die ene zaal die u vooraf al had uitgekozen, ga dan naar de kantine en 's middags naar het zwembad, de dierentuin of het voetbalveld.

Ton Flierman
22 februari 2010